

Slovenské národní povstání, jeho vojenský význam a průběh

Slovenské národní povstání 1944 - 1945 se u nás často interpretuje jako záležitost čistě slovenská, patřící do dějin sousedního státu. Je však základní dějinnou událostí obou našich národů. Jedním z jeho základních cílů byla totiž obnova Československé republiky. Povstalecká vojska nesla název 1. československá armáda na Slovensku a měla statut spojenecké armády protihitlerovské koalice. Vzhledem k jeho vojenskému průběhu a významu, rozhodla se redakce zařadit tematiku SNP do tohoto čísla. Článek se zabývá vojenskými aspekty, nikoliv politickým pozadím, i když se nemůže vyhnout určitým zásadním událostem. Pokládá za důležité přispět k uchování společných tradic českého a slovenského národa v rámci oboustranného úsilí o jejich další sbližování.

Od vypuknutí Slovenského národního povstání uplyne v tomto roce již 57 let. Je to dost dlouhá doba na to, aby jej bylo možné hodnotit s potřebnou objektivitou a nadhledem. Před posouzením odborně vojenské stránky této události je však účelné uvést alespoň několik podstatných závažných skutečností doby, v níž povstání probíhalo.

Když se v Hitlerově pracovně 13. března zrodil fašistický slovenský stát, nebylo to Slovensko v dnešní podobě. Vídeňskou arbitráží z 2. listopadu 1938 ztratilo přibližně jednu čtvrtinu svého území ve prospěch Maďarska a území jižně od čáry Bratislava, Nitra, Levice, Lučenec, Rimavská Sobota, Turňa nad Bodvou, Košice bylo okupováno. Okleštěné Slovensko mělo tehdy 2 700 000 obyvatel.

Dále nutno uvést, že na Slovensku nebyly kompaktní německé vojenské jednotky a svazky. Přes jeho území projížděla německá vojska jen v srpnu 1939 v rámci přípravy útoku na Polsko z jihu. Nepřítomnost německých vojsk trvala v podstatě až do 29. srpna 1944.

V této souvislosti se vnučuje otázka, jak si Německo zajišťovalo svůj vliv na Slovensku. Odpověď není složitá. Dělo se tak především cestou zavázání si k naprosté poslušnosti vedoucích státních činitelů, dále stálým dozorem německých diplomatů v čele s velvyslancem Ludinem, který se choval jako Hitlerův místodržící a především pak činností zpravodajských služeb a tajné policie, tj. sicherheitsdienstu a gestapa, které měly právo vyžádat si a převzít politické vězně, o které měly zájem. Vybudovaná zpravodajská síť, jejíž nitky se sbíhaly v rezidentuře na německém velvyslanectví, měla své agenty nejen ve státních orgánech, ale i v důležitých závodech, v dopravě, energetice, policii a samozřejmě i na velitelstvích a útvech armády. Nelze zapomenout ani na úlohu asi 130 000 příslušníků německé menšiny, usazené hlavně v Bratislavě, Pezinku, na Horní Nitře, v okolí Kremnice, Kežmarku, na Spiši a v Gelnici, která byla velkým rezervoárem zpravodajské činnosti a měla své

polovojenské organizace. Tato menšina sehrála svoji negativní úlohu i v samotném průběhu povstání.

Slovenské národní povstání vypuklo dříve, než bylo plánováno. Počítalo s tím, že se připojí k ofenzivě Sovětské armády, otevře karpatské průsmyky, umožní její přístup do Karpatské kotliny a posune linii fronty daleko na západ. Tím by prakticky mohlo dojít i ke zkrácení agonie třetí říše. Vzhledem k okolnostem se však situace vyvinula jinak. V této souvislosti je zajímavé, že generál Golian, jedna z nejvýznamnějších osobností v přípravě povstání, předpokládal původně za optimální dobu vypuknutí SNP začátek ledna 1945, což se časově shodovalo s novou ofenzivní vlnou Sovětské armády.

Situace na Slovensku se však vyvíjela příliš bouřlivě a původní plán nemohl být splněn. Partyzánské jednotky, jejichž počet i síla se v létě 1944 prudce zvyšovala, vyvíjely stále intenzivnější činnost. Došlo k likvidaci filiálky Sicherheitsdienstu ve Vrútkách, k případům komunikační sítě, k zabavování muničních transportů. Obyvatelstvo celých vesnic pomáhalo vynášet ukořistěné zbraně a munici do hor, především do základů Jegorovovy brigády na Prašivej v Nízkých Tatrách. Slovenští četníci byli bezmocní a většinou s odbojem sympatizovali. Vojenské jednotky vyslané proti partyzánům buď odmítaly poslušnost, nebo se k partyzánům připojovaly.

Slovensko se kromě toho dostávalo vývojem situace do operačního prostoru 1., a později 4. ukrajinského frontu, a partyzánské jednotky plnily i zpravodajské úkoly hloubkového průzkumu.

Bratislavská vláda prakticky ztratila kontrolu nad větší částí svého území. V oblasti civilní správy dochází v této době i k aktivní přípravě dosud ilegálních okresů a místních národních výborů nahrazujících komisaře fašistické vlády. Dosud ilegálně působící Slovenská národní rada byla připravena na to, aby se stala zákonodárným i výkonným orgánem.

Mezitím došlo ke zhroucení Rumunska jako německého spojence a jeho přechodu na stranu protihitlerovské koalice ve druhé světové válce. Od 23. srpna 1944 měla sovětská vojska prakticky otevřený přístup do Uherské nížiny a blížila se k Debrecínu.

Německá vojenská mise v Bukurešti, vedená generálporučíkem Otto, musela narychlo opustit Rumunsko a přes Slovensko se vracela do Berlína. V Turčianskom Martine musela v důsledku zablokování trati vystoupit, byla martinskou posádkou internována, a při kladení odporu zlikvidována.

V takové situaci již vedoucí činitelé bratislavské vlády nebyli schopni najít žádnou alternativu, než povolát německá vojska k potlačení odporu. V této souvislosti nutno uvést, že vedoucí činitelé Německa již dříve uvažovali o použití vojsk k obsazení slovenského území. Tyto úvahy ovlivňoval vývoj situace na východní frontě. Nové události však tento jejich úmysl urychlily.

28. srpna 1944 navštívil německý vyslanec Ludin prezidenta Tisa a o této návštěvě se vyjádřil těmito slovy: „V pondělí jsem měl telefonní rozhovor s říšským ministrem zahraničních věcí, který mě pověřil vyžádáním souhlasu Slováků na obsazení německým vojskem. V dopoledních hodinách jsem byl u Tisa, kterého jsem o to důrazně požádal. Tiso dal svůj souhlas, ale bylo vidět, že k tomu dospěl na

základě poznatku, že povstání pomocí vlastních sil nemůže zničit.“ Tak přišli na Slovensko dělat pořádek vojáci, kteří v celé Evropě rozsévali zkázu a smrt.

V této situaci se už nedalo dělat nic jiného, než otevřeně vyhlásit povstání podle připraveného scénáře. Již v plánu povstání se uvádí, že v případě naléhavosti bude signálem pro jeho vypuknutí začátek vpádu německých vojsk. Je přitom až neuvěřitelné, že Němci, navzdory zpravodajskému zajištění Slovenska, předem nevěděli o přípravě a vojenském plánu povstání nic podstatného a považovali události na Slovensku z počátku pouze za souhrn lokálních akcí. Svědčí to o dobré konspiraci Slovenské národní rady, jakož její vojenské složky.

Zjednodušeně řečeno, povstání mělo po vojenské stránce probíhat ve dvou rovinách. Především zde byla hlavní úloha východoslovenského armádního sboru o dvou divizích s posilovými prostředky a většinou slovenského vojenského letectva (celkově více než 25 000 mužů s těžkou výbrojí), který měl v rozhodující chvíli otevřít cestu Sovětské armádě přes Karpaty a spolu s ní zahájit osvobození Slovenska. Dále zde byla úloha jednotlivých posádek, vedených zasvěcenými důstojníky, které měly vyřadit mocenské orgány fašistické vlády, zajistit působení národních výborů a propuštění politických vězňů, klást ozbrojený odpor německým vojákům v souladu s připraveným plánem.

Tato teritoriální armáda měla v daném případě těžiště v tzv. strategickém trojúhelníku Banská Bystrica, Zvolen, Brezno nad Hronom.

Jakmile vstoupila německá vojska na půdu Slovenska, začala aktivní bojová činnost jednotlivých posádek.

Tím se dostáváme k hlavnímu průběhu SNP, v němž možno definovat čtyři hlavní etapy. První *od 28. 8 až do 8. 9. 1944* byla etapa zahájení bojové činnosti, s variacemi úspěšných i neúspěšných akcí. Druhá *asi od 8. 9. do 17. 10.* se vyznačovala konsolidací odporu a velení a neúspěchem německé taktiky rychlého potlačení povstání. Třetí, někdy nazývaná obdobím generální ofenzivy německých vojsk, trvala *od 17. do 28. 10.* Čtvrtá, závěrečná etapa osvobozovacího zápasu, probíhala od ukončení organizovaného teritoriálního odporu do postupného osvobození Slovenska, tj. *do dubna 1945.*

Bojová činnost na začátku povstání neprobíhala rovnoměrně. Svoji úlohu splnily žilinská, martinská, ružomerská, bansko-bystrická, zvolenská, breznánská i trnavská posádka. Bohužel selhala bratislavská posádka, která měla vyřídít řídicí orgány fašistického státu. V poslední chvíli byl však v čele ilegálního vedení vyměněn klíčový důstojník a nový - major Murgaš - už nebyl s to zorganizovat připravená opatření. Posádka byla odzbrojena hned první den a do povstání se dostaly jen jednotlivé skupiny. Zklamala i piešťanská posádka, která tím umožnila využití letiště v Piešťanech pro německé vzdušné operace proti povstání, a v důsledku nerozhodnosti velitele i posádka trenčínská. Naproti tomu trnavská posádka v počtu asi 2500 mužů odešla do povstání spontánně a stala se hlavní silou při obraně hornonitranského prostoru. Největší zásluhy si zde získal kpt. Weinhold, který později padl v bojích u Partizánského.

Zvláštní epizodou byla činnost nitranské posádky. Její velitel, pplk. Šmigovský, se otevřeně postavil proti povstání, zabránil přechodu posádky na stranu povstalecké armády, a setrval v podřízenosti fašistické vlády. Zde je nutno uvést, že některé

menšinové politické síly na Slovensku si po roce 1992 prakticky prosadily zřízení pamětní desky tomuto důstojníkovi.

Následkem uvedených událostí bylo, že pro povstání byla ztracena větší část západního Slovenska a středního Pováží. I tak však Slovenská národní rada a vojenské velení ovládalo území 30 okresů o rozloze 20 000 km² s přibližně 1,7 milionu obyvatel.

Boje v povstání už probíhaly dva tři dny, když došlo k rozhodnému neúspěchu dvou východoslovenských divizí. V průběhu 48 hodin se podařilo narychlo přisunutým německým vojskům tyto divize odzbrojit, část vojska zajmout a jednotky rozpráshit. Jednotlivým skupinám se po strastiplné stokilometrové cestě podařilo probít na střední Slovensko, kde byly znovu zařazovány do bojových jednotek.

Letectvo, dislokované na východním Slovensku, přeletělo pod velením mjr. Trnky v počtu 38 letounů na území ovládané Sovětskou armádou. Jeho příslušníci se stali jádrem 1. smíšené letecké divize v SSSR, jejímž prvním velitelem se stal plk. Budín.

Svoji úlohu dvě východoslovenské divize nesplnily. Příčinou neúspěchu byla jednak nepřítomnost a nerozhodnost velitelů - gen. Malára a plk. Talského, jednak skutečnost, že německá zpravodajská služba včas avizovala hrozící nebezpečí a umožnila tak překvapující zásah německých vojsk.

K neúspěchu těchto divizí přispěl i dezorientační rozhlasový projev gen. Malára, uvedený slovy: „Stát! Čelem vzad!“, který mu však osobně nepomohl. Gen. Malár odletěl do Prešova, kde ho německé orgány navzdory dobrým službám, které pro ně vykonal, hned na letišti zatkly, uvěznily v Německu a později popravily.

Na osvobozeném území však odpor pokračoval a narůstal. Slovenská národní rada se ujala svých funkcí řídicího orgánu státní správy, velitelství pozemního vojska v Banské Bystrici se stalo velitelstvím 1. čs. armády na Slovensku. V jeho čele byl z počátku gen. Ján Golian, později na zásah londýnské exilové vlády gen. Rudolf Viest. Generál Golian potom podepisoval rozkazy jako náčelník štábu. Slovenská národní rada po dohodě s velitelstvím armády vyhlásila dvakrát mobilizaci, první 5. a druhou 26. 9. Obě mobilizace probíhaly uspořádaně a za spontánního souhlasu obyvatelstva.

Po těchto událostech nezbyvalo nic jiného, než pokračovat v bojové činnosti prakticky kruhovou formou obrany. Německá vojska pronikala do povstaleckého území ze severozápadu, ve směru Žilina, Vrútky (divize „Tatra“), ze severovýchodu přes Kežmarok na Poprad (SS brigáda „Dirlewanger“), z východu (části SS divize „Horst Wessel“), z jihozápadu přes Trnavu na Topolčany (tankomechanizovaná brigáda „Schill“), a do středního Pováží (taktické skupiny plukovníků von Ohlena a von Juncka). Celkově šlo o první fázi povstání, o hodnotu přibližně 30 000 mužů s bojovými zkušenostmi a technickým vybavením vysoce převyšujícím úroveň výzbroje povstalecké armády.

Velitelem tohoto útočného uskupení se stal náčelník Hlavního úřadu SS (SS Hauptamt) Obreguppenführer Berger, který svůj úkol považoval za policejní akci a prohlašoval, že ji splní za tři dny.

Situace se však vyvíjela jinak. Povstalecká armáda kladla velmi účinný odpor. Jen boje na Strečnianské soutěsce a dále k Vrútkám trvaly celý týden, podobně jako boje na horní Niře, jakož i v Liptově a u Telgártu na přístupech do horního Podhroní. Protože nebylo možné dodržet klasickou vojenskou organizaci prapor - pluk - divize,

rozhodlo se velení 1. čs. armády na Slovensku vytvořit na jednotlivých uvedených směrech šest taktických skupin přímo podřízených armádě, avšak se značnou samostatností okamžitého rozhodování velitelů. Nebylo to vždy lehké, ani stoprocentně úspěšné. Velmi dobře se držela 1. taktická skupina v Turci, jakož i 3. na Horní Nitře a na přechodu do Podhroní. Liptov byl však ztracen příliš rychle, nikoliv bez viny plk. Bodického, který musel být odvolán a nahrazen pplk. Černekem. Nejlépe si z velitelů taktických skupin vedl kpt. Stanek na horním Podhroní, který nejenže zkonsolidoval svoji obranu, posílil ji dobrovolníky i partyzánskými jednotkami, ale rozhodnou útočnou činností vrhl německé jednotky o desítky kilometrů zpět a udržel obranu až do 25. října.

Celkové počty armády a partyzánů po první mobilizaci 5. 9. 1944 dosahovaly podle záznamů plk. Pekníka, náčelníka organizačního oddělení štábu povstalecké armády, 54 000 vojáků a 26 000 partyzánů, které materiálně zabezpečovala armáda.

Po druhé mobilizaci 26. 9. 1944 se stav v podstatě nezměnil, protože došlo k poměrně značným ztrátám. Povstalecká armáda však neměla dost dělostřelectva, protitankových zbraní, a téměř žádné letectvo. Rovněž tak technicky a bojovou stmeleností jednotek byla ve značné nevýhodě. Její výhodou byl naproti tomu členitý terén a bojová odhodlanost.

Partyzánské jednotky byly zasazované do bojů střídavě na jednotlivých úsecích. Je nutno říci, že to nebyla jejich vlastní úloha. Tou byla především diverzní, přepadová a zpravodajská činnost. Tyto jednotky neměly těžké zbraně a výcvik jejich příslušníků byl improvizovaný a krátkodobý. I tak však plnily své úkoly s maximální obětavostí a se značnými ztrátami.

Kromě toho zde byly prvky nevyjasněných kompetencí a dvojitého podřízení. Armádní jednotky podléhaly velení 1. čs. armády na Slovensku, které bylo zásadně řízené čs. londýnskou exilovou vládou, ale řídilo se i rozhodnutími Slovenské národní rady. Partyzáni měli svůj hlavní štáb partyzánského hnutí na Slovensku, který po operační stránce řídil plk. Asmolov. Ten dostával rozkazy a podával hlášení Hlavnímu štábu partyzánského hnutí v Kyjevě, jakož i velitelství 1. a 4. ukrajinského frontu. I když zde působili styční důstojníci a v taktice obrany nebyly zásadní rozpory, nebylo možno se vyhnout některým nedorozuměním, která by se někdy negativně projevila na frontách.

Německá vojska měla za úkol především uvolnit komunikační tahy, potřebné pro zásobování blížící se fronty, zmocnit se administrativních center a obnovit v nich vlastní nebo pro ně pracující správu. Probíjela se především pro střední Slovensko typickými údolími při hromadném nasazení obrněných jednotek a hlavně minometů, které byly jejich hlavním prostředkem ničení živé síly. Při svém postupu mobilizovala příslušníky německé menšiny, vytvářela z nich jednotky tzv. „Heimatschutz“ a s jejich pomocí jako znalců terénu pronikala na křídla a do týlu povstaleckých jednotek s cílem vyvrátit obranu na jednotlivých úsecích.

Kromě toho využívala svého letectva hlavně z operačního letiště v Pišťanech, které bombardovalo povstalecký vysílač v Banské Bystrici a podporovalo bojovou činnost pozemních vojsk. Na straně povstalecké armády bylo v této době pouze několik letounů zastaralých typů Š-328 a Avia-534, které i když dělaly co

mohly, nemohly být německému letectvu rovnocenným protivníkem a byly rychle vyřazovány.

8. září byla zahájena karpatsko-dukelská operace. Pro bojující Slovensko to byla ohromná morální posila. Znovu ožila víra ve spojení se Sovětskou armádou a 1. čs. armádním sborem a posílila se vůle vydržet. Kromě toho začala přicházet pomoc cestou přísunu zbraní, hlavně protitankových ze SSSR leteckou cestou, přes letiště Tri duby. Téměř každou noc, pokud to počasí dovolilo, přistávaly desítky dopravních letounů. I nevýhoda v letectvu byla brzy zmírněna přísunem 1. stíhacího leteckého pluku (22 letounů Lavočkin-5), který z pomocného letiště Zolná u Zvolena účinně zasahoval proti agresorům. Jednou z jeho nejvýznamnějších akcí byl případ letiště v Piešťanech, který výrazně oslabil leteckou činnost nepřítele. Naproti tomu činnost angloamerického letectva v prostoru Slovenska téměř ustala. Dopravní letoun, který přivezl určitý počet protitankových bazuk evakuoval z povstaleckého území letce, sestřelené v předcházejícím období na území Slovenska a odvezl i delegaci Slovenské národní rady (Novomeský, Ursíny, pplk. Vesel), která letěla přes Bari do Londýna, aby tam podrobně informovala čs. exilovou vládu o situaci na Slovensku.

Obrana na povstaleckém území se v této etapě SNP konsolidovala. Útočníci byli v Turci zasaveni u Čremošného, v Liptově se stabilizovala obrana v prostoru Ostrô-Sidorovo u Ružomberka, o prostoru Telgártu byla zmínka výše. Jako nejnebezpečnější se jevila situace na směru Handlová, Sv. Kríž (dnešní Žiar nad Hronom), kde hrozilo spojení s nepřátelskými jednotkami, pronikajícími podél řeky Hron od Žarnovice. V této oblasti bojovalo 12 praporů pěchoty a 12 baterií dělostřelectva povstalecké armády, všechny zbývající zastaralé tanky a část partyzánských jednotek. Na přelomu září a října, po ovládnutí Sv. Kríže, začal nepřítel ohrožovat přístupy ke Zvolenu. V této situaci došlo k přesunu 2. čs. paradesantní brigády ze SSSR na Slovensko, celkově přes 1800 vojáků a 248 tun materiálu a výbroje, kterou velitelství 1. čs. armády posílilo dalšími 850 vojáky. Tato, nutno říci jediná plně vyzbrojená jednotka, zahájila ve dnech 6. - 9. října protiútok, zatlačila nepřítele a stabilizovala obranu prakticky až do 23. října.

V této době došlo na německé straně k výměně velitele protipovstaleckého uskupení. Namísto administrativního funkcionáře Obergruppenführera Bergera byl dosazen frontový velitel SS Obergruppenführer Herrmann Höfle. Jeho vojska byla zesílena tankovou divizí SS „Adolf Hitler“, horskou divizí a dalšími speciálními jednotkami. Proti povstání byla tedy zasazena hodnota 5 - 6 divizí. Jejich celkové počty nejsou přesně známy, odhad je 50-55 000. Tato vojska zahájila 16. října 1944 generální ofenzivu proti povstalecké armádě, která bojovala na stále menším území a měla již značné ztráty. Dosud klidný jižní úsek povstaleckého území se přeměnil na nástupový prostor ofenzivy. K tomu přispěl i převrat v Maďarsku, kde byl 15. 10. 1944 odstraněn admirál Horthy, tajně vyjednávací se spojenci, a nahrazen fašistou Szálasi (vůdce tzv. Šípových křížů).

Současně byl zahájen i postup Sovětské armády v maďarské nížině ve směru na Budapešť a byla částečně osvobozena Karpatská Ukrajina. Karpatsko-dukelská

operace byla však, bohužel, zavázaná do bojů v Dukelském průsmyku, kde bylo německé uskupení z původních tří divizí posíleno na šest. Až v listopadu dosáhl 1. čs. armádní sbor linii řeky Ondavy.

Německé velení potřebovalo energicky uvolnit týlový prostor svého uskupení. Proti SNP, proto zaútočilo ze všech stran především však na dosud klidných směrech Krupina, Zvolen; Lučenec, Zvolen; Tisovec, Brezno a Rimavská Sobota, Dobšiná. 25. října byla pro povstalecká vojska situace již neudržitelná, 27. nastává všeobecný ústup a 28. padla Banská Bystrica. 27. října vydal velitel 1. čs. armády na Slovensku svůj poslední rozkaz, kterým další bojovou činnost ponechal na rozhodnutí jednotlivých velitelů. Tento rozkaz se však v nepřehledné situaci k mnohým jednotkám vůbec nedostal.

Otevřeně řečeno, ukázala se zde nedostatečná předvídavost armádního velení. Již na začátku německé generální ofenzivy muselo být jasné, že klasickou frontovou obranou se povstání nemůže udržet. Byl poslední okamžik na to, aby se připravilo vše potřebné pro boj v horách, především po řídicí a materiální stránce. K tomu však nedošlo a nastal neorganizovaný ústup do hor, a to nejen armády a partyzánů, ale i části ohroženého civilního obyvatelstva. Přitom armádní sklady se svými zásobami padly většinou do rukou okupantů. V některých údolích se nahromadilo vojsko, technika i část obyvatelstva. Ve Starohorské dolině bylo až 40 000 lidí a zbývající německé letectvo zde mělo prakticky cvičnou střelnici, pokud mu v tom nezabránilo nepříznivé počasí.

Partyzánské jednotky byly nejméně dezorientovány, protože boj v nepřátelském týlu byl vlastně jejich hlavním úkolem. Některé z nich se probíjely dále na západ, na Moravu. Počty těchto jednotek však zdaleka nedosahovaly úrovně dosažené na začátku SNP. Armádní jednotky se individuálně připojovaly k partyzánům, část se samostatně probíjela na východ vstříc Sovětské armádě, část upadla do německého zajetí, a menší počet vojáků dezertoval do svých domovů, pokud byly blízko. Z poslední skupiny se však rekrutovala i značná část obětí německých represálií. Hřebeny Nízkých Tater a částečně Slovenského rudohoří byly posety zbraněmi, ustupujícími bojovníky, ale i mrtvými, kteří nevydrželi nelidskou kombinaci nebezpečí, zimy, hladu a celkového vyčerpání.

Tento osud neminul ani povstalecké velitel gen. Viesta a gen. Goliana. Na odpočinku v horské obci Bukovec je německé jednotky zajaly a předaly bezpečnostním orgánům, které je dopravily do Německa, a později popravily.

Tato etapa SNP od 28. října 1944 do postupného osvobození Slovenska v dubnu 1945 byla nejkrutější.

Německé velení postupně stáhlo frontové útvary, které byly zoufale potřebné na frontách, očekávajících novou sovětskou ofenzivu. Na povstaleckém území zanechalo jednotky zajišťující průchodnost komunikací, po nichž probíhalo zásobování, ale i postupný ústup německých a maďarských vojsk, které zachovávaly věrnost německé říši až do konce.

Kromě toho byla ve vybraných místech dislokována tzv. jagdkommanda, obvykle v síle roty s posilovými prostředky, jejichž úkolem byl ofenzivní protipartyzánský boj. Tyto jednotky bezohledně vraždily i bezbranné obyvatelstvo jen proto, že ho považovaly za potenciální pomocníky partyzánů a jeho likvidace pro ně byla prakticky

bezriziková. Kromě toho působily v administrativních centrech, ale i mimo ně, příslušná oddělení gestapa a sicherheitsdienstu.

Bohužel nutno konstatovat, že jim vydatně pomáhaly i znovu aktivované pohotovostní oddíly Hlinkovy gardy, jakož i zvláštní protipartyzánské jednotky. Z nich nejznámější byla jednotka „Edelweiss“. S příslušníky této jednotky probíhal proces v šedesátých letech.

Vzájemná součinnost uvedených složek přinesla smrt více než 5000 slovenských občanů, nemluvě o těch, kteří byli odvezeni do koncentračních a zajateckých táborů. Jen z hromadného hrobu u Kremničky bylo exhumováno 586 obětí a stovky přišly o život upálením v pecích pohronske vápenky.

Do tohoto období patří i vyznamenávání německých vojáků a příslušníků policejních jednotek, které dr. Tiso odměnil za vraždění vlastních občanů. K zániku odsouzený fašistický režim, jehož představitelé museli jasně vidět své perspektivy, neváhal vytvořit ještě několik útvarů „domobrany“, pod vedením loutkového ministra obrany Haššíka, bývalého hauptmanna rakousko-uherské armády. Některé jednotky byly ke konci války zavlečeny až na Moravu.

Partyzánské oddíly v horách, které neměly za úkol probít se dále na západ, působily na středním Slovensku až do spojení se Sovětskou armádou a 1. čs. armádním sborem a vytvořily později jeho 4. brigádu.

V souvislosti se SNP nutno připomenout, že se stalo i inspirací pro odboj v tehdejší protektorátu Čechy a Morava. Na povstalecké území přecházely skupiny Čechů, jichž se povstání zúčastnilo celkem asi 2000. O silném vlivu SNP svědčí i skutečnost, že státní ministr K. H. Frank se ho velmi obával a činil drastická opatření pro případ hromadného odporu v českých zemích. Vypracoval i plán propagandy proti SNP a nechal vytisknout letáky, které byly použity na Slovensku.

Celkové hodnocení SNP je trvalým úkolem historiků a na tomto místě lze uvést pouze několik hlavních bodů.

Především bylo SNP výrazem vůle slovenského národa vymanit se z fašistického jařma a stát se členem rodiny vítězných národů druhé světové války. Slovenský národ se vyslovil za Československou republiku a její obnovu, i když nikoli za přesnou kopii předmnichovské republiky. Odhlédneme-li od rozsáhlých partyzánských operací na území SSSR, bylo SNP po Jugoslávii největší odbojovou akci porobených národů v Evropě a absolutně nejrozsáhlejší v boji národů Československa. I když se nepodařilo úplně uskutečnit jeho operačně-strategický plán, vázalo SNP po dobu dvou měsíců průměrně 4 až 5 německých divizí, blokovalo přísunové komunikace vedoucí na východní frontu, a přispělo tím k vítězství protihitlerovské koalice.

Je třeba jen litovat, že se v poslední době ozvaly i hlasy snižující jeho význam. Historické skutečnosti však již změnit nemohou. Příslušná databáze hovoří jasnou řečí. Je nyní na historících, aby po přirozeném odchodu jeho přímých účastníků zachovali historickou pravdu a reálně zhodnotili zásluhy jeho organizátorů a všech, kteří v této odbojové epopeji nasazovali své životy.

Ing. Milan Štembera

[illegible]

Obit.

2001年12月